

פרשת מקץ תשפ"ד

כתבי תלמידים לא מוגה

שיחת מורינו המשגיח הגה"צ ר' דוד מנחם שניידר שליט"א

ימי הלל ושמחה

הרמב"ם בהלכות חנוכה (ג, א-ג), מניח לנו את הבסיס איך נוכל לקלוט משהו מחנוכה, שנצא עם רכוש גדול בעז"ה. ימי החנוכה מסוגלים, צריך לנצל אותם. אחרי חנוכה לא רק מצוות ההדלקה לא תהיה, גם הכלים בעיקר בניין היהודי שאפשר לרכוש בחנוכה לא יהיו.

נלמד כמה משפטים ברמב"ם. הרמב"ם מקדים, "בבית שני כשמלכו יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל" - רח"ל - "ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החורבן השני".

מוסיף הרמב"ם את נס פך השמן, "וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום בחמשה ועשרים בחדש כסלו היה ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור".

מחדש הרמב"ם, "ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו שתחלתן מליל חמשה ועשרים בכסלו ימי שמחה והלל ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות להראות ולגלות הנס" - הרמב"ם מחדש מה שלא הוזכר בשאר הראשונים, מפני נס פך השמן התקינו חכמים להדליק נרות בפתחי הבתים בימים אלו שהם ימי שמחה והלל. שמחה הוא היפך העצבות. בעצבות האדם סגור בתוך עצמו, אין לו כלים לקלוט. כאשר האדם שמח, כוחותיו מסוגלים לקלוט ולקבל. להגיע לדרגה אחרת באמונה. למשש אמונה, להגיע לדרגה קרובה יותר לבורא העולם. זהו דבר נפלא מאוד הזקוק להסבר. נשתדל לבאר במקצת עכשיו, הלוואי שזוכה.

חביבות האמונה

יש רמב"ם נוסף בסוף הלכות חנוכה (ד, יב). הרמב"ם מתבטא על נס חנוכה בביטוי מופלג שלא נזכר כמותו בכל היד החזקה, "מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד" - מטעם זה פסוק הרמב"ם מהגמרא - "וצריך אדם להיזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח הקל והודיה לו על הנסים שעשה לנו, אפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונרות ומדליק" - בכל המצוות דאורייתא, אין חיוב לתת יותר מחומש מרכושו. במצוות נר חנוכה, מי שאין לו לרכוש, צריך למכור כסותו.

למעשה, ברמב"ם מביא לשון "מצוות נר חנוכה מצווה חביבה היא עד מאד", זה צריך הסבר, הלוואי שנוכל להסביר ולבאר כיצד להגיע בזה למעשה. ודאי שחביבות המצוה היא מבורא העולם. הקב"ה מאוד מעוניין שנעשה את המצוות בחיוב מצווה. מי

שישקיע מעט מחשבה להתבונן בהבנת המצווה, יתקרב אליה מאוד. בזה הוא יחבב את המצווה, וכך הקב"ה יחבב אותו. "כמים פנים אל הפנים". ובזה אף ירגיש את דרגת המצווה, את חביבות המצווה.

עיקר חביבות נר חנוכה מבוסס על אמונה. יש דרגות בלי סוף באמונה. הקב"ה נתן לחכמי אותו דור לתפוס כראוי את עניין נר חנוכה. להבין כיצד זה יכניס אותנו למציאות חדשה, לדרגה אחרת. ידועים דברי הרמב"ם בסיום פירושו למסכת ברכות (ט, ה), שהיה ראוי לו לקצר שם, "לולא אשר כוונתי כשיבא זכר דבר בענין האמונה לבאר בו, מעט כי יקר בעיני ללמד עיקר מעיקרי הדת והאמונה יותר מכל אשר אלמדהו" - בנושאים אחרים קשה לרמב"ם להאריך, אך בעניין האמונה הרמב"ם לא חסך במילים. עניין האמונה הוא עניין חביב, "יקר בעיני".

כך רואים ברמב"ן הידוע בפרשת בא (שמות יג, טז) מבאר, "ולפיכך אמרו (אבות ב, א) "הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה" שכולן חמודות וחביבות מאד, שבכל שעה אדם מודה בהן לאלוקיו, וכוונת כל המצוות שנאמין באלוקינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה" - כוונת כל המצוות הוא להגיע לאמונה, זהו חביבותם. שוב רואים אנו, חביבות מתקשרת לאמונה. וכך היא חביבות נר חנוכה. הדגש בעיקר המצווה הוא פרסומי ניסא. בחנוכה יש אפשרות לזכות לחדד ולהעמיק, להרגיש יותר את האמונה. וזה צריך הסבר, מדוע דווקא בחנוכה אפשר יותר להרגיש את האמונה. וביותר, ברמב"ם נתבאר שבמצווה עצמה יש חביבות מיוחדת, ומהי?

נס פך השמן סיום נס המלחמה

והנה במצוות נר חנוכה הקב"ה נתן לנו את האפשרות להשתייך גם היום לנס פך השמן ולנס הישועה מהמלחמה, שהם בעצם נס אחד. ניכנס לעומק הדבר. בחנוכה יש שני נושאים שלכאורה הם נפרדים, נס המלחמה שמאריכים בו בעל הניסים, ונס פך השמן שמוזכר בגמרא (שבת דף כא:): באריכות. ויש שרצו לחלק בזה את מצוות חנוכה, הדלקת הנרות קשורה לנס פך השמן, אמירת על הניסים קשור לנס המלחמה שהוזכר בה. אולם מפורש לא כך, אנו אומרים ב"הנרות הללו" המבוסס על הברייתא (סופרים כ, ד) "הנרות הללו אנו מדליקים, על הניסים, ועל הנפלאות, על התשועות, ועל המלחמות". מזכירים במפורש את המלחמה. וכך ב"על הניסים", נלמד היטב את לשון חז"ל ונראה שמוזכר בו אף נס פך השמן".

"בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך" - עיקר גזירות יון היה נגד התורה, זו גזירה שאין גרוע ממנה - "ולהעבירם מחוקי רצונך" - אסרו לקיים ברית מילה, שבת, וראש חודש - "ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם" - כאשר הם הרגישו שזו צרתם האישית, בלא התורה אין להם צורך לחיות. הם לא נלחמו רק עבור כבוד שמים, אלא כצרתם הפרטית. הקב"ה עמד להם במלחמתם וזה עיקר הישועה - "רבת את ריבם, דנת את דינם, נקמת את נקמתם, מסרת גבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים, וטמאים ביד טהורים, ורשעים ביד צדיקים, וזדים ביד עוסקי תורתך" - דרגות אלו הם הסיבה לנס המלחמה, ויש בזה דגש ואריכות דברים, ואכמ"ל.

"ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך" - התגדל כבוד שמים, בזה שחזרו לבית המקדש, החזירו עטרה לישנה. זכו להמשיך את העבודה בבית המקדש על כל דרגתה - "ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה" - החפץ חיים מאריך שבלא בית המקדש, אי אפשר לקיים את כל המצוות, זהו התשועה בנס המלחמה - "ואחר כך" - אחר נס

המלחמה, הצטרף לזה - "באו בניך לדביר ביתך, ופינו את היכלך" - הוציאו את כל השקצים והעבודה זרה מבית המקדש - "וטהרו את מקדשך" - בדקו שכל בית המקדש נקי וטהור מטומאה - "והדליקו נרות בחצרות קדשך" - המכה בפטיש של נס המלחמה הוא נס פך השמן שהוזכר כאן כמעט במפורש - "וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול" - קבעו את ימי החנוכה להודות ולהלל על נס המלחמה, ועל נס פך השמן.

זהו נס אחד, היות והחשמונאים הבודדים הבינו שמוכרחים למסור נפש, מביא הב"ח (תרע, א) שבזה תיקנו את התרשלותם בעבודה, ובמדה כנגד מדה מסרו נפשם עבור התורה והעבודה. אף כמים פנים אל פנים, זכו שהקב"ה הראה להם חביבות ועשה להם נס מלובש בדרך הטבע במלחמה. בודדים אינם יכולים לנצח אומה עם מאות אלפי חיילים ופילים, זהו נס, אך מלובש בדרך הטבע, הייתה כאן מלחמה. המכה בפטיש של נס המלחמה הוא שהקב"ה הראה להם חביבות ונתן להם אף קיום המצווה בדרך נס גמור, ובזה הקב"ה גילה להם כמה חביב בפניו קיום המצוות שלהם, שכולו נקי וטהור במסירות נפש.

מצווה זכר למקדש

ברמב"ן מאריך בפרשת בהעלותך (במדבר ח, ב) מהו הפיוס לאהרן שחלשה דעתו מדוע לא היה בחנוכת המזבח, פייס אותו הקב"ה בהדלקת הנרות. הרמב"ן מקשה, והרי יש מצוות נוספות לכהן הגדול כעבודת יום הכיפורים, ומה הפיוס בהדלקת הנרות בדווקא?

מחדש הרמב"ן ומביא שמצא זאת במדרשים (במדבר רבה טו, ו) ובמגלת סתרים לרבינו נסים, להדלקת הנרות יש המשך אף אחר החורבן. אין כיום מצווה מדרבנן זכר לעבודת בית המקדש, מלבד הדלקת נרות חנוכה שהם חיוב מדרבנן כעבודה בבית המקדש. כאן התחדש דבר מופלא, במסירות נפשם של החשמונאים זכו לגילוי של חביבות, זכו לנס מולבש בטבע במלחמה, וכהמשך לנס המלחמה קיימו את מצוות הדלקת המנורה בדרך נס למעלה מדרך הטבע, ואף זכו שעד היום אנו ממשיכים מדרבנן את עבודת הדלקת המנורה בבית המקדש.

חיזוק האמונה אף להחוץ

אם מתבוננים בזה מגיעים למצב חדש, מתחזקים באמונה מהניסים שהיו אז. יש דין "פרסומי ניסא", אסור לקיים את המצווה בחדרי חדרים, צריך לפרסם את קיום המצווה. כבוד שמים מתרבה במצווה. הרמב"ם פוסק שאין בהדלקת נרות חנוכה שיעור חומש דמצוות, כאו"א חייב להיות חלק מכלל ישראל שקיום המצוות בנפשם. עצם הזכיה להמשיך את בית המקדש, להיות חלק מכלל ישראל שמסרו נפשם על כבוד שמים, נותן שמחה אמיתית לכל היום.

יש גם חיוב "איש וביתו", צריך להדליק את הנרות מהבית ובה להשפיע על החוץ. החפץ חיים אמר, חושך אי אפשר לגרש במקלות, צריך להדליק אור והחושך מתפוגג מאליו. "נר מצוה ותורה אור" (משלי ו, כג). מצוות נר חנוכה החביבה זועקת אמונה, זועקת "ה' מלך על כל הארץ". מוכרחים להיות שייכים לזה! להדליק באמצע הרחוב לא מקיימים מצווה, יש חיוב על הבעל הבית להדליק בבית, להראות שיש בעלים לבית שמשפיע על החוץ. בזה מתחברים לחביבות המיוחדת של גילוי "אין עוד מלבדו", גילוי האמונה בנס המלחמה שבסיומו היה הדלקת המנורה בדרך נס שמונה ימים.

חנוכה נגד תורה שבע"פ, "לא ניתנה ליכתב" (יומא דף כט.). מי שעמל בתורה שייך ביותר לחביבות הזו, לימים שבהם הקב"ה נותן אפשרות לקלוט את השפעת גילוי החביבות. זה מביא לשמחה, הקב"ה לא זקוק לטובות, הקב"ה רוצה שנקיים את המצוות מתוך הרגשה שאנו חלק מכלל ישראל. יש לנו נשמה טהורה, צריך לחפש את ההדליק את הנשמה. בזה נזכה שחנוכה יידבק אלינו, נרגיש שאנו יהודים הממשיכים את הנס שהיה אי שם לפני אלפיים שנה.

ה' יתן שנזכה בעז"ה להתבונן קצת, להשקיע בהלל ובעל הניסים, להגיד את המילים עם מעט רגש. בהדלקת הנרות להרגיש שזהו זכר וגילוי להדלקת הנרות בבית המקדש. ובזה נזכה עוד השנה להוציא השפעה מחנוכה על ההמשך. והלוואי שנזכה בקרוב לישועות ונחמות באמת.